

Kachan K. E., the graduate student at department of religious study, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), e.kachan@list.ru

Comprehension of the pagan myth in the art of the dance: on an example of a ballet

The article is concentrated on investigating the sacred nature of the art of dance. In the archaic era dance was a sacred act, which was performed during the holidays and symbolized going beyond the profane world. It was a link between the profane and the sacred.

The aim of the study is to reveal the sacred nature of the dance and to show it as a form of spiritual and practical understanding of reality that was appeared within the original religious ritual.

Author shows that dance is a part of the religious ritual and constitutional composing of the mythological structure of the world. The dance is a means of communication with the higher spiritual forces, the bearer and the keeper of the sacred rules, taboos and prohibitions, simultaneously acquiring the sacred significance. With the help of movements and gestures appropriate to a particular divinity, ancient people reproduced sacred mythical characters or events. The author concludes that the ballet is the most mythical form of dance.

Keywords: a ballet, ceremonial dance, dance, myth, profane, ritual, sacral, totemic dance.

Качан Е. Е., аспірантка кафедри релігієзнавства, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), e.kachan@list.ru

Осмысление языческого мифа в танцевальном искусстве: на примере балета

Анализируется сакральная природа танцевального искусства. В архаическую эпоху танец был священнодействием, который выполнялся в праздничные дни и символизировал выход за пределы профанного мира, выступал связующим звеном между профанным и сакральным.

Целью исследования является раскрытие сакральной природы танца и показать, что танец как вид духовно-практического освоения действительности, возник в пределах первоначального религиозного ритуала.

Автор обнаруживает, что танец является элементом религиозного ритуала и органической составляющей мифологической структуры мира. Танец является средством общения с высшими духовными силами, носителем и хранителем священных правил, табу и запретов, одновременно приобретая сакрального содержания. С помощью движений и жестов, соответствующих тому или иному божеству, древние люди воспроизводили священные мифические персонажи или события. Автор приходит к выводу, что балет является наиболее мифологической и мифотворческой формой танцевального искусства.

Ключевые слова: балет, миф, профанное, ритуал, сакральное, танец, тотемический танец.

* * *

K 316.77:392

Мараєва У. М.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, ДВНЗ "Ужгородський національний університет" (Україна, Ужгород), et.ulik@mail.ru

ТРАДИЦІЙНА НАРОДНА ОБРЯДОВІСТЬ УКРАЇНЦІВ: ВІД ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ ДО СЕМІОТИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТЕКСТУ

Розглядається народна обрядовість українців, яка з семіотичної точки зору становить цілісність, сукупність певних знакових способів вербальної і невербальної комунікації, спрямованих на об'єктивізацію культури певного етносу. Такий погляд визначає можливість дослідження обрядових знаків у тісному зв'язку з їхньою формою та змістом. Тому народна обрядовість українців, згідно з семіотичним підходом, розглядається як текст, поєднуючи в собі різні знакові системи (вербальні або невербальні), де втілена інформація про світ–буття і місце людини в ньому. Розуміння тексту вимагає розуміння суб'єкту народної обрядовості (людини, етнофора), його внутрішнього духовного світу, засад і настанов його світобачення і світосприйняття.

Ключові слова: народна обрядовість, знак, символ, образ, "текст", семіотика, інформація, пізнання, розуміння.

Соціальний досвід попередніх поколінь не може передаватись генетичною спадковістю. В обрядовості виявляє себе соціальна спадковість українців, їхня пам'ять. Опредметнюючись у знакових системах народної обрядовості, соціально–культурний досвід попередніх поколінь розпредмечується і сприймається новими поколіннями. Інформаційно–пізнавальна

функція виконує передачу, трансляцію нагромадженого соціального досвіду від попередніх поколінь до нових, що знімає необхідність окремому індивіду особисто випробувати усе на власному досвіді. Інформація, відображена у знаковій системі народної обрядовості, об'єктивує думки та уявлення індивіда. Це означає, що вони ніби відділяються від нього, набувають самостійного, позаособистого існування. Вони стають соціальною інформацією, носієм якої стає не один даний індивід, а українська культура в цілому.

Духовна культура – це передусім культура семіотична, що становить цілісність, сукупність певних знакових способів вербальної і невербальної комунікації, спрямованих на об'єктивізацію культури певного етносу, настанову на думку про можливість дослідження обрядових знаків у тісному зв'язку з їхньою формою та змістом. При цьому суттєвим виявляється саме змістовий, семантичний бік знака в обряді, оскільки через закладену в його сигніфікаті, ономазіологічному комплексі вихідну ідею можна вийти як на загальну семантичну організацію обряду, так і його різнопланові зв'язки.

Кожен продукт культурної діяльності, згідно з семіотичним підходом, розглядається як текст, породжений однією чи декількома системами: 1) мова; 2) вербальні або невербальні. Розуміння цих кодів відбувається в тій мірі, в якій людина засвоїла або не засвоїла ці коди (через освіту, виховання). Передача норм і цінностей культури, засвоєння її культурних кодів відбувається згідно з інформаційно–семіотичною концепцією культури. З інформаційно–семіотичної точки зору, світ народної обрядовості постає як світ знаків–символів та смислів. Символ являє собою знак, який виконує комунікативну функцію між суб'єктами соціальних відносин. Тому кожне культурне явище є носієм особливого смислу, що зберігається у вигляді знаків, які утворюють свого роду "матеріальну оболонку" смислу.

Метою нашого дослідження є розкриття змісту народної обрядовості українців, в символіко–знакових системах якого відображена інформація про світ–буття і місце людини в ньому.

У межах нашого дослідження форму і зміст народної обрядовості, обрядодійство, зреалізоване мовою природною, вербальною (словесний супровід обряду, обрядова усна народна творчість) і мовою штучною (жести, рухи, дії тощо) вважаємо текстом, розуміння якого вимагає розуміння суб'єкту народної обрядовості (людини, етнофора), перш за все, його внутрішнього духовного світу, засад і настанов його світобачення і світосприйняття. Таким методом інтерпретації тексту і смислів у ньому можемо виявити гносеологічну природу народної обрядовості українців.

В. Дільтей тлумачить розуміння як занурення суб'єкта у духовний світ тексту (у нашому дослідженні це текст народної обрядовості українців), яке нерозривно пов'язане з реконструкцією культурного контексту його творіння. Філософ, який розглядає проблему пізнання на основі світогляду та переживань суб'єкта, зазначає, що "будь–яка наука починається з досвіду, а всякий досвід спочатку пов'язаний зі станом нашої свідомості, в середині якого він знаходить місце, і обумовлений цілісністю нашої природи <...>

реальністю, як вона є, ми володіємо, навпаки, тільки у даних внутрішнього досвіду і у фактах свідомості” [3, с. 709].

Досліджуючи світоглядні засади традиційної культури, ряд науковців (А. Бичко, О. Знойко, В. Іванов, Г. Лозко, Ю. Лотман, М. Попович, Б. Рибаків, В. Топоров, ін.) відзначають, що мислення людини з традиційним світоглядом характеризується глобальним космізмом. А тому для носіїв традиції серед предметів оточуючого світу найвищий статус мають ті, що сакральні. А сакральні ті, які “космологічні” і мають певне відношення до ідеї світотворення, котра повинна відтворюватися у щорічній обрядовій практиці людини, тобто відтворюють універсальну модель Всесвіту за принципом космічної впорядкованості, що на всіх рівнях відтворювала перетворення Хаосу в Космос. Таким чином, тут присутня ідея завершеності, що стає основою встановлення гармонії між людьми та людиною і природою, відновлення гомеостазу людини і світу.

Визначаючи космоцентризм як принцип українського світогляду, слід зазначити, що космос як світ порядку протиставлявся хаосу – світові безпорядку. Фактично це зіставлення відповідає опозиції “свій світ – чужий світ”, “світ культури – світ ворожої і неосвоєної природи”. Слово “порядок” етимологічно походить від “ряд”. Уявлення про порядок у світогляді українців охоплює і фізичні його прояви в кількості і якості (ступінь, міра), як просторовий і числовий порядок, і соціальний порядок, зокрема обмін (звичайно еквівалентний). “Ряд” як обмін був передусім товарообміном, світською справою. Але не менш, якщо не більш, давнім видом обміну є ритуальний обмін – “ряд”. Таким “рядом”, зокрема, був обмін пригощенням (спільна їжа) і шлюб. Коли свати приходили до дому нареченої з хлібом і в знак згоди наречена приймала хліб, це, звичайно, не означало, що еквівалентом обміну, вартістю нареченої був хліб. Суттю, соціальною субстанцією “обмінюваних об’єктів”, еквівалентом обміну був “ряд”, договір між родами і сім’ями, соціальний союз, який створювався за допомогою символічного обміну “речами”, певна форма суспільного порядку. Такий же характер мала спільна трапеза. Концепт “мир” втілював уявлення про ті соціальні зв’язки, що їх підтримувала людина в своєму “мирі” – общині, і за образом і подобою цього соціального світу–миру мислився Космос як Світопорядок, що асоціювався зі світлом на протигагу темряві, “своїм” світом на протигагу “чужому”. Протилежності “порядок – хаос”, “своє – чуже” осмислюються у відповідній символіці і вимагають певних символічних дій. Такими символами є “світло – темрява”, “верх – низ”, “чоловіче – жіноче”, “праве – ліве”. Щодо символічного значення жіночого начала слід зауважити, що воно не означає негативного ставлення до жінки в ролі символу життя, тепла, родючості. “Чужий світ”, перетворюваний таким способом на “свій”, був родом дружини, нареченої, матері. Важливою символічною дією, що означала магічне “освоєння” і упорядкування світу, була жертва (солярної семантики), зокрема людська. Криваві жертви – курки, худоба, кінь – були звичними у слов’ян; є відомості і про людські жертви. Особливо цікавий з

даної точки зору звичай “будівельної жертви”, що освячувала закладення будинку. Як “будівельна жертва” у слов’ян зафіксовані кінь, півень або курка. Численні етнографічні, археологічні дослідження (Д. Зеленін, Вяч. Іванов, М. Сумцов, М. Чмихов, Ю. Шилов) засвідчують, що спочатку “будівельна жертва” була людською, поступово вона замінювалася дедалі менш ритуально цінними жертвами аж до півня, курки (тут варто згадати криваву жертву живим шиглем, замуrowаним у фундамент будинку в обряді його закладення, описану І. Франком у повісті “Борислав сміється”). Взагалі кажучи, жертва сприймається жертвувальниками як торговельна угода з богом. Однак попри меркантильність таких стосунків жертва – не простий, а сакральний обмін. Поховання в архаїчних культурах також розглядалося, з одного боку, як будинок (“домовина”), а з іншого – як символічна іпостась Космосу.

Важливу роль у похованні індоєвропейських народів відігравали символи круга і квадрата. Величезний етнографічний матеріал показує, що у слов’ян захист від зовнішньої стихії мислився у символі круга, яким обводили себе і житло так, як Хома Брут обводив себе при похоронній відправі відьми в Гоголевому “Вії”. Окреслений сакральним кругом сакральний простір – інший простір, ніж той, який “поза”, “ззовні”. У зв’язку з магічним значенням круга аналогічна роль приписувалася поясові, перев’язі, ланцюгові, перстневі, вінкові тощо. Семантика замикання, закривання в усіх видах магічного кола очевидна. Цікавий зв’язок ідеї оточеного, освоєного простору з ідеєю єдності, цілісності.

Використання символів у повсякденному житті, їхнє шанування і ставлення до них з благоговінням і повагою – це, по суті, сакралізація життєдіяльності – це вміння проникнути в суть символів, досягнути символічне пізнання реальності, розвинути витончене світосприйняття, що необхідно розглядати як вишукане унікальне мистецтво, в основі якого лежить священне ставлення до дійсності, що формує в людині особливі якості в процесі пізнання навколишнього світу [8, с. 66]. Тому розуміння культури передбачає здатність не лише чуттєво сприймати зовнішню сторону предмета, а й розшифрувати його внутрішню сутність, соціальну значущу інформацію, виражену відповідними знаками.

Особливо важливе значення мали символи у дописемну давнину. Їх творцями зазвичай були жерці–мудреці, що втілювали досвід, знання, головні ідеї про Всесвіт у закодованій формі. Ці знання мали сакральний характер, а тлумачення сутності символів відкривало дорогу до пізнання всезагальних законів світобудови. Із впровадженням християнства розуміння суті сакральних символів етнічної культури вважається втраченим. Тепер вони переважно існують у народному декорі як орнаментальна спадщина і розглядаються сучасниками лише як культурне явище.

Порівняльно–аналітичні дослідження суті універсальних символів забезпечують етнологічний доказ того, що як прадавніми є ці символи, так і прадавніми є часові корені етногенетичного розвитку нашого народу, оскільки етнопредки своїм інтелектом витворили їх зображення, вкладаючи у ці мисленнєві форми своє пізнання Божественних законів Всесвіту, і

завдяки віруванням та безперервності традиції, що забезпечується безперервністю проживання автохтонів–українців, донесли ці священні знаки до наших днів. Тепер вони існують в ужитковому та сакральному мистецтві, як духовні та матеріальні цінності української культури.

Народна обрядовість є однією із знакових систем української культури, у якій носіями смислу виступають “оброблені” (фізично і духовно) людиною речі, процеси, явища тощо. В сучасній науковій традиції обрядовість, в аспекті символічної діяльності людини, розглядається як специфічна ієрархізована система різних кодів: предметного, акціонального, образотворчого, вербального тощо, що використовує формальні та матеріальні засоби для кодування (розкодування) переважно одного і того ж змісту, який відображає в цілому картину світу. В такій системі, сформованій світоглядом того чи іншого суспільства в ціннісному аспекті можна досліджувати будь–які її елементи: людину з її світоглядом, думками і діями, створені нею предмети, розглядати їх міфологічну семантику тощо.

Народній обрядовості українців як знанню про світ–буття властива логічна внутрішня структура, що виявляє себе в єдності форми і змісту, підпорядкування усіх елементів загальній ідеї (Космосу, порядку, гармонії) та утвердження її у виборі засобів “мови” обрядодійства (дія, слово, рух, жест тощо) та символіці тих знаків, які означені одиницями цієї “мови”: дії, предмети–атрибути, рухи, жести тощо. У процесі символічного обрядодійства його суб’єкти отримують (утверджують, передають) глибоке і конкретне знання про об’єкт.

У символічній формі обрядовість виступає своєрідним засобом передачі і утвердження соціальних ідей та духовних цінностей, викликаючи при цьому певні почуття у людей. Обряд народжується лише тоді, коли колективна дія набуває статусу символічної. Знак – предмет (явище, дія), що виступає в якості носія інформації про інші предмети і використовується для її отримання, зберігання, опрацювання та передачі. Знаки постають своєрідними “матеріальними оболонками” людських думок, почуттів, бажань. Для того, щоб наслідки людської діяльності людини збереглися у культурі, щоб вони передавались і сприймалися іншими людьми, вони мають бути закодовані у цій знаковій оболонці.

Зміст обрядових символів визначає в кінцевому результаті соціальну спрямованість обрядових дій. Тому соціальний зміст обрядових дій визначається значенням символів. Символи – це специфічна форма матеріалізації чітко визначених ідей і уявлень. Роль символів в обряді можуть виконувати дії, жести, предмети, мелодії, колір тощо. Символом в обрядовості бувають і слова, які лаконічно з’ясовують зміст обрядової дії, а також доповнюють і підсилюють її символічну природу. Слова несуть світоглядний смисл, який, як правило, зрозумілий кожному учаснику обряду.

Однак, символи в науці чи в мистецтві не перетворюють природу і весь об’єктивний світ на прості суб’єктивні символи. Будь–який символ, по–перше, є живе відображення дійсності, по–друге, він

підлягає тій чи іншій аналітичній обробці, і, по–третє, він стає впливовим засобом перетворення дійсності. Аналітизм у символі поєднаний з синтетизмом, без якого взагалі неможливо усвідомлювати символ як функцію дійсності [4, с. 14–15].

У процесі пізнання себе і світу навколо себе відбувається злиття суб’єкта обрядовості з об’єктом пізнання. Семіотичне поле тексту обряду трансформується в знаки і символи народної обрядовості лише посередництвом переживання суб’єктом феноменів буття. Код для розуміння цих знаків і символів встановлюємо на основі закономірності зв’язку життя (буття, світу) і людини. Знаками–символами народної обрядовості українців, якими зафіксовано повідомлення про *світ–буття* є слова української мови, орнамент, артефакти матеріальної культури, жести, дії. У такий спосіб народна обрядовість українців сама постає як *феномен буття* і, водночас, специфічний “текст” про інші його феномени, смисл якого виражений знаками, що потребують своєї розшифровки.

Одиницею спеціальної мови цієї знакової системи є знак, *образ*, *символ* який потребує в контексті обрядодійства розкодування, розшифрування, тлумачення як код знання про світ–буття.

Знак у системі народної обрядовості є матеріальним предметом (явищем, подією), що в процесі обрядового спілкування та обрядодійства виступає як представник якогось іншого предмета, властивості, відношення й використовується для придбання, зберігання, перетворення, передачі інформації. Сукупність знаків в обрядовості створює її як знакову систему. Сюди належать знаки: рослини, зерно, яйце, вода, вогонь, ворота, поріг, сніп, тварини, хліб, мед, вінок, рушник, свічка, хустка, перстень тощо. Знак виконує в обрядовості пізнавальну функцію, оскільки з ним зіставляється певний зміст, який називається значенням знака. Знак має власний зміст – це фізичні властивості предмета–знака, і невласний – його функціональний зміст, єдність цих змістів і дозволяє предметові функціонувати як знак.

На основі відомої класифікації Ч. Пірса [5], зробимо умовну класифікацію знаків народної обрядовості українців:

знаки *іконічні*, дія яких заснована на фактичній подібності до означуваного об’єкта, тобто знак копіює об’єкт. У народній обрядовості українців *іконічними знаками* є: – хліб, вогонь, півень як знак Сонця; – *мед* як знак результату невтомної праці; – *мак* – сну, смерті; – *яйце* – життя; – *дерево, рівносторонній хрест*, який легко трансформується в коло, квадрат інші геометричні фігури – єдності простору і часу, покоління, світів; – *поріг, стіни будинку* – межу світу “свого” і “чужого” тощо;

індексальні знаки (знаки–прикмети), дія яких заснована на реальній суміжності знака та означуваного об’єкта. Прикладами таких знаків у народній обрядовості українців є: – *кольори (зелений* – життя, синівську сутність щодо синього – материнського–земного і жовтого – батьківського–небесного; *чорний* – смуток, смерть, *червоний* – війну, кров, пристрасть, втрату); – *барвінок* – вічність; *квітка* – нев’янучу красу;

зерно, яйце – зародок, вічність, безперервність життя тощо;

знаки–символи (умовні, конвенціональні знаки), дія яких заснована на умовному, встановленому “за домовленістю” зв’язку між знаком та означуваним об’єктом. Це ритуал виконання обряду, як усталена послідовність *обрядових дій, чаркування, поклін, інші дії, жести* тощо.

Образ є знаком, який відтворює об’єкт, дає певну інформацію про нього або його опис, структурно подібний до об’єкту відтворення, але не збігається з ним. Замінюючи предмет, річ, образ поєднується з суб’єктом пізнання завдяки тому, що має той чи інший ступінь подібності до предмета пізнання.

Різновидом багатозначного знака і образу є символ. Символ у народній обрядовості є специфічним засобом освоєння дійсності, формою виразу обрядодійства і передачі духовного змісту культури через певні матеріальні предмети чи спеціально створювані образи та дії, що виступають як знаки цього змісту. Символи народної обрядовості українців розкривають свій образно–алегоричний зміст лише у процесі спілкування обрядодійства, у чому виявляє себе діалогічна форма пізнання у процесі обрядовості.

Система символів у народній обрядовості українців забезпечує людині процес запам’ятовування, обробку та зберігання набутої інформації про світ–буття–життя, передачу отриманого знання на міжпоколінньому рівні. У такий спосіб система знаків–символів у “тексті” народної обрядовості є кодом етнічного світогляду.

Причому кожний знак цього коду у логічній комбінації з іншими знаками–символами несе певне повідомлення, відображає єдність чуттєвого та раціонального, рух мислення від спостереження, відчуття, сприйняття, уявлення через розуміння (кодування–розкодування) до поняття, судження та умовиводу. Ці логічні форми мислення (поняття, судження та умовивід) постають лише в процесі розуміння на основі включення таких форм пізнання, як уява, фантазія, емоції, афекти, інтуїція, одкровення, тобто здатність суб’єкта безпосередньо осягнути істину без передуючого логічного розкладу та доведень.

В обрядодійстві поєднання понять–символів формують у зашифрованому, скритому, латентному висловлюванні, судження про предмети і явища оточуючого світу–буття, їхні зв’язки і відношення. Прикладом латентного загальностверджувального простого судження в обрядовості українців є “текст” обряду сватання, в якому старости (посли від нареченого) приходять в хату до дівчини і просять батьків видати дочку заміж. Якщо дівчина згодна вийти заміж за того парубка, якого розхваляють старости, вона мусить колупати піч. Цей обряд українців описаний і відтворений у багатьох дослідників весільної обрядовості (Є. Кагаров, О. Курочкін, Г. Каліновський, М. Сумцов, П. Чубинський, ін.), в есканізації української літературної класики тощо. Піч є символом материнського начала, непорушності рідної сім’ї [2, с. 374]. Тобто обрядодійство “колупання печі” у обряді сватання є символічним в своїй основі: руйнування усталених сімейних зв’язків, готовність “вийти” з материнської опіки, з сім’ї і створити нову сім’ю. Це обрядодійство вважаємо тотожним судженню “дівчина

згодна вийти заміж”. Інші приклади таких закодованих суджень виявляємо в інших моментах весільного обрядодійства, а також у будівельному, поховальному, календарному (різдвяному, клечальному) обряді. Йдеться про символіку дерева (“Світове дерево”, “дерево життя”, “ялинка”, “гільце”, “вільце”, “галузка”, “різка” тощо) та його частин (квітка, гілка, листок) як єдності Роду, прилучення, встановлення порядку і гармонії. Присутність будь–якого елемента Дерева в обрядодійстві (чіпляння на лацкан одягу букетика весільним гостям, встановлення гільця на шойно зведених кроквах новобудови, на весільному короваї, маїння житла зеленими гілками, прикрашання ялинки тощо) містить судження “Порядок (єдність, гармонія, прилучення) є встановленим”.

У куті (традиційній різдвяній обрядовій страві) як в узагальненому “судженні” закодовано відповідь на питання про смисл людського життя, тобто “проблему значення людської присутності у світі з огляду на її кінцевість” [7, с. 188]. Перше судження: життя є безперервним, вічним (зерно як символ вічного безперервного життя, в кожній зернині злиття часів і поколінь, минулого, теперішнього і майбутнього, живих, мертвих і ненароджених), друге – праця супроводжує життя, а результати праці дають насолоду, приносять користь собі та іншим (мед як символ результатів неустанної праці, задоволення від неї, насолоди), третє – смерть супроводжує життя (мак як символ сну, що асоціювався в уявленнях народу зі смертю). Отже, висновок: живи, шануй померлих предків і отримане від них у спадок, народи собі подібних, працюй безнастанно і з задоволенням (у Г. Сковороди “сродна праця”), щоб забезпечити себе і дітей, щоб мати що передати їм у спадок, і помри легко і спокійно, ніби засни навіки.

Таким чином, система знаків–символів у “тексті” народної обрядовості є кодом етнічного світогляду. В процесі розкодування знаків, символів приходять *розуміння* на основі включення таких форм пізнання, як уява, фантазія, емоції, інтуїція. Тут народна обрядовість постає як народна синкретична творчість (усна, театральна–ігрова, хореографічна, музична, декоративно–прикладна), у якій суб’єкт пізнання зливається з об’єктом (світом–буттям). Отже, обрядодійство постає як саме буття, в якому розкривається *пізнання* у формі і змісті, знаках обрядовості *непізнаного* (яким постає *світ* для кожного нового покоління українців) – окремих його об’єктів, частин цілого (календарні цикли, дати року, періоди людського життя, віхи у житті сім’ї, смерть тощо), і *пізнання вже пізнаного* – яким постає знаково–символічна мова обрядовості, її код, шифр, без знання і розуміння якого неможливо пізнати зміст обрядовості.

Список використаних джерел

1. Босий О. Священне ремесло Мокоші: Традиційні символи і магичні ритуали українців / Олександр Босий. – Київ, 2004. – 219 с.
2. Войтович В. Українська міфологія. – К.: Либідь, 2002. – 664 с.
3. Дильтей В. Собрание сочинений: В шести томах. – Т. I. / В. Дильтей. – М.: Дом интеллектуальной книги, 2000. – 770 с.
4. Лосев А. Ф. Проблема символа и реалистическое искусство / А. Ф. Лосев. – [2-е изд., испр.]. – М.: Искусство, 1995. – 320 с.
5. Пирс Ч. С. Логические основания теории знаков / Пирс Ч. С.; [пер. с англ. В. В. Кириченко, М. В. Колопотина,

послел. В. Ю. Сухачева]. – СПб.: Лаборатория Метафизических Исследований философского факультета СПбГУ; Алетейя, 2000. – 352 с. – (Серия “Метафизические исследования. Приложение к альманаху”).

6. Тищенко О. До проблеми міжобрядового стереотипу у слов'янських мовах / Олег Тищенко // Проблеми слов'язознавства. – 2000. – Вип.51. – С.149–158.

7. Філософський словник. Людина і світ / Хамітов Н., Крилова С. – К.: КНТ, Центр навчальної літератури, 2007. – 264 с.

8. Шевчук Л. Ресакралізація символів людини як фактор соціально-економічного зростання / Любов Шевчук // Соціогуманітарні проблеми людини. – 2008. – №3. – С.65–71.

References

1. Bosyu O. Svyashchenne remeslo Mokoshi: Tradytsiyni symvoly i mahichni rytualy ukrayintsiv / Oleksandr Bosyu. – Kyiv, 2004. – 219 s.

2. Voytovych V. Ukrayins'ka mifolohiya. – K.: Lybid', 2002. – 664 s.

3. Dyl'tey V. Sobrane sochyneny: V shesty tomakh. – T. I. / V. Dyl'tey. – M.: Dom yntellektual'noy knyhy, 2000. – 770 s.

4. Losev A. F. Problema symvola y realystycheskoe yskusstvo / A. F. Losev. – [2-e yzd., yspr.]. – M.: Yskusstvo, 1995. – 320 s.

5. Pyrs Ch. S. Lohycheske osnovanyya teoryy znakov / Pyrs Ch. S.; [per. s anhl. V. V. Kyryushchenko, M. V. Kolopotyna, poslesl. V. Yu. Sukhacheva]. – SPb.: Laboratoryya Metafyzicheskyykh Yssledovanyy fylosofskoho fakul'teta SPbHU; Aleteyya, 2000. – 352 s. – (Seryya “Metafyzicheskyye yssledovanyya. Prylozhenye k al'manakhu”).

6. Tyshchenko O. Do problemy mizhobryadovoho stereotypu u slov'yans'kykh movakh / Oleh Tyshchenko // Problemy slov'yanoznava. – 2000. – Vyp.51. – S.149–158.

7. Filososf's'ky slovnyk. Lyudyna i svit / Khamitov N., Krylova S. – K.: KNT, Tsentri navchal'noy literatury, 2007. – 264 s.

8. Shevchuk L. Resakralizatsiya symvoliv lyudyny yak faktor sotsial'no-ekonomichnoho zrostannya / Lyubov Shevchuk // Sotsiuhumanitarni problemy lyudyny. – 2008. – №3. – S.65–71.

Maraeva U. M., Ph.D., assistant professor of philosophy, SHEI “Uzhhorod National University” (Ukraine, Uzhgorod), et.ulik@mail.ru

Traditional folk rituals Ukrainians from the problem statement to the semiotic interpretation of the text

The article analyses traditional national ritualism of Ukrainians in the context of spiritual culture. In terms of semiotics, it combines completeness, a set of precise sign ways of verbal and non-verbal communication aimed at objectivity of the certain ethnos culture. Such approach determines the research possibility of ritual signs in close relationship with their form and content. Hence, the national ritualism of Ukrainians, by virtue of semiotic approach, is treated as the text combining various sign systems (in particular, verbal or non-verbal). The comprehension of the text requires the subject comprehension of national ritualism (means human, ethnophor), its inner spiritual world, backgrounds and attitudes of worldview and outlook.

Keywords: national ritualism, sign, symbol, image, “text”, semiotics, information, cognition, comprehension.

Maraeva U. N., кандидат философских наук, доцент кафедры философии, ГВУЗ “Ужгородский национальный университет” (Украина, Ужгород), et.ulik@mail.ru

Традиционная народная обрядность украинцев: от постановки проблемы до семиотической интерпретации текста

Рассматривается народная обрядность украинцев, которая из семиотической точки зрения составляет целостность своеобразных знаковых способов вербальной и невербальной коммуникации, отображающих объективацию культуры этноса. Такой взгляд определяет возможность исследования обрядных знаков в сочетании с их формой и содержанием. Поэтому, народная обрядность украинцев, в связи с семиотическим подходом, рассматривается как текст, соединяя различные знаковые системы (вербальные и невербальные), в которых содержится информация о мире-бытии и месте человека в нём. Понимание текста требует понимания субъекта народной обрядности (человека, этнофора), его внутреннего духовного мира, основ и установок его мировоззрения и мировосприятия.

Ключевые слова: народная обрядность, знак, символ, образ, “текст”, семиотика, информация, познание, понимание.

* * *

УДК 37.017

Муляр І. М.

здобувач, аспірант кафедри соціальної філософії та філософії освіти, Національний педагогічний університет ім. Драгоманова (Україна, Київ), myller50@gmail.com

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВУ МЕНТАЛЬНІСТЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Актуалізовано правову ментальність сучасної України у якості важливого фундаментального виміру буття українського народу. Означені фактори формування правової ментальності українців, обґрунтовані та розкриті основні її риси. Показано місце та роль правової ментальності у процесах модернізації сучасної України.

Ключові слова: право, правова ментальність, правовий ідеалізм, правовий нігілізм, правові цінності, юридичний нігілізм.

Етногенез українського народу сучасні дослідники простежують приблизно від IX–X століття. Тому й початок формування правової ментальності українського народу визначають у межах доби Київської Русі. Не вдаючись у детальний історико-філософський аналіз цього феномена, зазначимо, що з часів Київської Русі сформувалися й існують до сьогодні такі риси української ментальності, як індивідуалізм, несприйняття деспотизму, екзистенційність світоглядних орієнтацій, кордоцентризм. Проте це зовсім не означає, що в українській ментальності відсутні інші, відмінні й навіть альтернативні щодо названих моментів й аспектів риси, хоча вони й існують як “доповнювальні ланки” в “індивідуалістично-екзистенційно кордоцентричному” контексті, утворюючи з останнім неповторну й неподільну діалогічно-гармонійну цілісність ментальності. Проблема полягає в тому, що правова ментальність сучасної України досі залишається невизначеною, оскільки низка важливих питань залишається без відповіді.

Загальній проблемі правової ментальності сучасної України присвятили свої роботи: Д. Віко, М. Ж. А. Кондорсе, О. Конт, Г. В. Ф. Гегель, К. Маркс, М. Вебер, П. Сорокін, А. Тойнбі, О. Шпенглер та інші. Помітний доробок у галузі аналізу соціально-філософських аспектів проблеми правової ментальності, належить таким дослідникам: Л. Бойко, П. Музиченко, Ю. Горьковенко та багатьом інших. Аналіз літератури та дослідження авторів дають підстави констатувати, що це пов'язане з низкою обставин, які визначають специфічні риси і зміст правової ментальності сучасної України.

Мета статті – визначити основні фактори і риси правової ментальності сучасної України, проаналізувати в українській правовій ментальності специфіку взаємовідносин людини та держави.

В наш час, коли Україна та її народ переживають чи не найважливіший період своєї історії, тема фундаментальних основ українства набуває особливої ваги. Як у теоретичному, так і у практичному смислах. Адже історія кожного народу – це не просто певний набір обставин, подій, процесів тощо. Кожен народ має свою логіку буття і в цілому, і зокрема в період його виникнення, становлення, розвитку і занепаду. Це ми бачимо, аналізуючи світовий історичний процес. Недаремно, ціла низка інтелектуалів першої величини звертались до історії народу, щоб пояснити базові